

прикордонників.

Сучасний соціальний контекст, вимоги освітнього закладу та потреби особистості визначають триєдину мету вивчення іноземної мови у вищому військовому навчальному закладі:

- особистісно соціальне та професійне становлення курсантів;
- оволодіння комунікативною компетенцією для соціально й особистісно значимої міжкультурної іншомовної діяльності спілкування;
- засвоєння змісту й методики формування та вдосконалення комунікативної компетенції на основі комунікативно спрямованої міжкультурної іншомовної навчальної діяльності.

Вміння спілкуватись іноземною мовою є важливою складовою професійної культури офіцера-прикордонника. Однак сучасні умови професійної діяльності прикордонника підтверджують безперечну необхідність вивчення не тільки основної (англійської/німецької) мови (для професійного використання мовленнєвих структур при опрацюванні інформації з різноманітних медіа-джерел, а також для порозуміння з іноземними громадянами, що перетинають кордон, для компетентної роботи із певними документами), але й другої іноземної мови (мови однієї з країн, з якими Україна має спільні кордони). Відповідно до міждержавних угод і в порядку, встановленому Держкомкордоном, підрозділи прикордонного контролю з метою надійного прикордонного контролю, безперебійного здійснення пропуску осіб, транспортних засобів, вирішення питань щодо пропуску окремих категорій осіб, транспортних засобів, протидії нелегальній міграції і організованій злочинності здійснюють взаємодію з підрозділами прикордонного контролю (прикордонної поліції) суміжної держави. Взаємодія здійснюється шляхом обміну інформацією, проведення спільних заходів щодо припинення порушення кордону та контрабандної діяльності, поліпшення пропускних операцій в пунктах пропуску, здійснення спільних розглядів питань стосовно випадків порушення державного кордону, проведенням чергових спільних підсумкових нарад. Питання взаємодії вирішуються через засоби зв'язку та шляхом обміну письмовою інформацією. Взаємодія здійснюється з таких питань: про зростання руху транспортних засобів, час очікування та можливий час проведення прикордонного та митного контролю; про введення обмеження руху, перешкоди руху, а також про його припинення; про затримання порушників державного кордону, нелегальних мігрантів, контрабанду, зброю, наркотичні та вибухові речовини; про спроби та наміри порушення кордону, виявлені канали нелегальної міграції, заходи щодо

боротьби з організованою злочинністю на каналах міжнародного сполучення; про вжиття спільних заходів у разі виникнення черг та надзвичайних ситуацій у пунктах пропуску; про вжиття заходів щодо усунення виявлених причин та умов, які сприяють здійсненню порушень законодавства про державний кордон; про підсумки взаємодії та напрацювання пропозицій щодо її нових форм та методів [1].

Під час стажування курсанти впевнюються, що у багатьох випадках жителі прикордонних районів не володіють іноземною мовою міжнародного значення (англійською/німецькою) на рівні, достатньому для вільного спілкування, але ж контактування саме з жителями прикордонних районів становить одну з найважливіших ланок роботи прикордонника.

Отже, практичні запити професії прикордонника вимагають якісного знання двох іноземних мов для комфортного існування у полікультурному середовищі. Вимоги до комунікативних якостей мовлення прикордонника зумовлені насамперед функціями, які воно виконує в їх професійної діяльності. Головними серед них можна назвати такі: комунікативну – встановлення і регуляція взаємовідносин між суб'єктами спілкування; психологічну – створення умов для психологічної комфортності суб'єктів спілкування; інформативну – забезпечення повноцінного сприйняття та обміну необхідною професійної інформацією; організаційну – забезпечення раціональної організації іншомовної професійної діяльності суб'єктів спілкування.

Аналіз особливостей і функцій мовлення прикордонника ставить необхідність розв'язання питання про умови, за яких спілкування прикордонника може бути інструментом продуктивного розв'язання професійних завдань.

По-перше, професійне іншомовне мовлення прикордонника повинно відповідати вимогам культури іноземної мови. Продуктивність мовленнєвої діяльності прикордонника залежить передусім від того, наскільки його мова відповідає нормам сучасної літературної мови – акцентологічним, орфоепічним, граматичним, синтаксичним. Тому важливо орієнтувати майбутнього прикордонника у спілкуванні на цілеспрямований добір мовних і мовленнєвих засобів, на чітке визначення того, яке професійне завдання буде розв'язуватись цими засобами.

Обов'язковою передумовою ефективності професійного спілкування прикордонника є також володіння його технікою, компонентами якої є – голос, дикція, темп, інтонація.

І безперечно, що рівень культури професійного спілкування

прикордонника іноземною мовою, спрямування його комунікативної поведінки визначають рівень майстерності його професійної мовленнєвої діяльності.

Процес формування культури професійного спілкування, набуття навичок комунікативної поведінки на практиці реалізується насамперед через оволодіння формами вербального іншомовного спілкування.

Комунікація – це комплексне явище, яке включає наступні чинники: слова, голос, тон, а також невербальні складові. Згідно до проведених досліджень цінність кожного з вказаних чинників у процесі комунікації визначається відповідно: слова 7%, голосовий тон 38%, невербальні чинники 55% [2]. Найвищим рівнем володіння іншомовною професійною комунікацією є, звичайно, володіння вміннями та навичками вербального спілкування та знання особливостей невербальної поведінки. У навчальній практиці засвоєння навичок невербальної поведінки загалом відбувається паралельно із оволодінням уміннями та навичками іншомовної комунікації. Однак, не дивлячись на високу значущість невербальної комунікації, ми не можемо не визнавати її вторинність по відношенню до вербальної, особливо у сфері професійного спілкування. Лише словесна інформація, донесена у звуковій оболонці, або у графічному оформленні, сприймається професійно ціннісною. Лише оволодівши вміннями іншомовного вербального спілкування на задовільному рівні, фахівець серйозно замислюється над оптимальними формами його презентації.

Функціональний та структурний аналіз комунікативних умінь призводить до розуміння їх сутності як якості особистісних новоутворень, що базуються на вольових якостях та характерологічних рисах, здібностях, привласненого на основі попередньо отриманих знань та навичок досвіду, що проявляється в умінні виконувати комунікативну діяльність в нових умовах. Комунікативні уміння забезпечують дії, які орієнтовані на “зустрічне відношення”; поряд з реалізацією предметного змісту, реалізують якості особистості; мають емоційні ознаки; можуть протікати лише на психічному рівні, без зовнішніх проявів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що такі термінологічні поняття як “комунікативні уміння”, “уміння спілкуватись” є досить поширеним предметом досліджень, які пов’язані з різноманітними підходами до розгляду понять “комунікація”, “спілкування” та “діяльність”. На наш погляд, у визначений ряд понять на рівноправній основі важливо включити і “вербально-комунікативні уміння”, які органічно поєднують у собі ознаки комунікативних умінь, однак пов’язані з виконанням суб’єктом вербально-комунікативної діяльності (на відміну від невербальної діяльності, невербального спілкування,

невербальної комунікації). Вербальне спілкування, яке здійснюється способом мови та реалізується в мовленнєвій діяльності тих, хто спілкується, посідає значне місце у багатьох дослідженнях.

Аналіз наукових праць В.О. Кан-Каліка, І.О. Зимньої, О.О.Леонтєва дозволяє стверджувати, що уміння мовленнєвого спілкування – це уміння виражати просто та логічно свої думки, говорити впевнено, справляти максимально ефективний вплив на учасників спілкування, спонукати їх до активної мовленнєвої взаємодії, стимулюючи їхні вербальні та невербальні дії та вчинки [3, 4, 5].

Отже, в умовах навчального процесу з курсу іноземної мови доцільніше говорити про формування саме “вербально-комунікативних умінь”.

Ми визначаємо вербально-комунікативні уміння як оптимальний рівень досконалості вербально-комунікативної діяльності: письмової (читання, письмо) та усної (мовлення, аудіювання).

Таким чином, до вербально-комунікативних умінь ми відносимо чотири основних уміння відповідно до основних видів вербально-комунікативної діяльності: уміння говорити (в діалогічній та монологічній формах), уміння писати, уміння аудіювати та уміння читати.

Оптимальний рівень досконалості вербально-комунікативної діяльності ми визначаємо як рівень, достатній для розв’язання певних комунікативних завдань у сфері іншомовної комунікації. Такими комунікативними завданнями для офіцера-прикордонника є: інтерв’ювання іноземців під час перетинання державного кордону; читання та розуміння ідентифікаційних та супроводжуючих документів іноземних громадян; читання та розуміння документів, що супроводжують вантажі; взаємодія з місцевим населенням (на рівні бесід, повсякденного спілкування); взаємодія з прикордонними службами суміжних держав (на рівні обміну інформацією, планування та проведення спільних заходів); вилучення та професійне опрацювання інформації з різноманітних медіа джерел (преса, радіо, телебачення).

Теоретичний аналіз процесу навчання другої іноземної мови в Національній академії ДПС України дозволяє визначити фактори, які детермінують процес формування вербально-комунікативних умінь курсантів-прикордонників у плані володіння другою іноземною мовою: знання фонетичних, лексико-граматичних особливостей другої іноземної мови; спроможність порівнювати та виявляти логічні зв’язки між процесом засвоєння фонетичного та лексико-граматичного складу другої, першої та рідної мов; опора на попередній досвід (життєвий, професійний; знання з інших предметів, фонові знання); використання системи навчальних вправ, в основі якої

закладені особливості розмовної граматики та знайомий лексичний матеріал; урахування показників навчання з другої іноземної мови під час визначення місця стажування та службового розподілення.

Урахування саме цих чинників сприяє підвищенню інтересу до навчання у курсантів, розвитку їх професійно-лінгвістичної активності, прагненню до самовдосконалення.

Результати дослідно-експериментальної роботи свідчать про можливість формування вербально-комунікативних умінь курсантів-прикордонників на варіююче-ситуативному етапі (з ознаками стереотипно-ситуативного етапу) у процесі оволодіння другою іноземною мовою при дотриманні певних психолого-педагогічних умов:

– проводити поетапне ускладнення навчального матеріалу з урахуванням психофізіологічних особливостей та настанов навчальної аудиторії, шляхів оволодіння засвоєння інформації та психо-лінгвістичних етапів породження мовлення відповідно до типів висловлювання;

– здійснювати процес запам'ятовування матеріалу шляхом планомірного застосування порівняння мови, що вивчається, із першою іноземною та рідною мовами;

– широко використовувати тематичні лексичні паралелі та розмовну граматику як основу для тренувальних навчальних вправ;

– використовувати блоки ситуативних вправ комунікативного спрямування як основний компонент системи навчальних вправ;

– надати курсантам можливість для активної мовленнєвої практики на занятті та в позаурочний час.

Таким чином, виявлені реальні шляхи оволодіння другою іноземною мовою майбутніми прикордонниками, однак подальшого розгляду потребують можливості формування вербально-комунікативних умінь курсантів у процесі вивчення другої іноземної мови за допомогою комп'ютерних програм, інтегрованих навчальних курсів філологічного спрямування.

Використана література:

1. Наказ Голови Державного комітету у справах охорони державного кордону України – командуючого Прикордонними військами України № 333 від 11 серпня 1998 р. “Про затвердження Порядника з організації і здійснення прикордонного контролю”.
2. Mehrabian, Albert. *Nonverbal Communication*. – Chicago: Aldine-Atherton, 1972.
3. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1987.
4. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. – М.: Просвещение, 1978. – 93 с.
5. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.

Анотація

В статье анализируются проблемы изучения иностранных языков курсантами-пограничниками. Рассматриваются реальные пути овладения иностранным языком будущими пограничниками, возможности формирования вербально-коммуникативных умений курсантов при помощи компьютерных программ.

Фоменко Н.

Київський університет туризму, економіки і права

**СТАНДАРТИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ
УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Сучасні перетворення в суспільстві, нові стратегічні орієнтири в розвитку економіки, політики, соціокультурної сфери, необхідність освоєння людьми нових соціальних ролей із урахуванням відкритості суспільства – все це кардинально змінило вимоги до освіти, істотно підвищило очікуваний внесок освіти в модернізацію суспільства, визначило освітній сектор, пріоритетні напрями його розвитку. У 2002 року введено новий напрям підготовки 0504 „Туризм” (наказ Міністерства освіти і науки України від 8 квітня 2002 року № 241 „Про внесення змін і доповнень до Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями”). В зв’язку з цим затверджено Науково-методичну комісію з напряму підготовки фахівців „Туризм” та робочу групу з підготовки стандартів вищої освіти за спеціальностями напряму підготовки 0504 „Туризм” (відповідно накази Міністерства освіти і науки України від 24.04.2002 р. № 269 „Про Науково-методичні комісії з вищої освіти (додаток до наказу від 26.12.2000 р. № 619) та від 08.07.2002 р. № 387 „Про доповнення до наказів Міністерства освіти і науки України від 17.06.1998 р. № 222 та від 31.07.1998 р. № 2859) .

Таким чином, розробка стандартів туристської освіти носить об’єктивний характер, обумовлений розвитком туризму як галузі, необхідністю забезпечення галузі висококваліфікованими працівниками, наближенням вітчизняної туристської освіти до освітянських систем найбільш розвинутих країн.

Вивчення досвіду розробки стандартів у високорозвинених країнах має безсумнівну цінність. Але в цьому процесі необхідно зважати на досвід пострадянських країн, що пояснюється спільним минулим, сьогоденним